

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Rev. Patr. Joannis Laurentii Berti, Ord. Eremit. S.
Augustini, Theologia Historico-Dogmatico-Scholastica,
Seu Libri, De Theologicis Disciplinis**

Berti, Giovanni Lorenzo

Monachii [u.a.], 1749

Caput VIII. De distributione, atque interpretatione Decalogi.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-83665](https://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:hbz:466:1-83665)

atque idem est judicium Tertulliani in libro de Habitu mulierum. Respondent librum Enoch esse apocryphum. Ita est : at non inde sequitur Enochum nihil scripsisse. Etiam ex libris apocryphis, iis videlicet, qui non sunt undequaque exploratae auctoritatis, licet certum habeant auctorem, testimonia quædam collegerunt Scriptores sacri. Compertum est Paulum Apostolum produxisse verba ex Arato Gentilium Poëta, Simonide Cretensi, & Menandro. Hujusmodi est illud Act. XVII. 28. τὸν γὰρ γένος ἐτεύχει, *Ipsius enim εὶς genus sumus*, quod constat ab Apostolo desumptum ex Poëta Cilice concive suo. Menandri in Thaide est trimeter ex spondeis & jambis, qui legitur in 1. ad

Corinth. xv. 33. φθέρσιν ἔθη χρησά ὁ μωλαῖς παῖς, *Corrumpunt mores bonos colloquia mala*. Quod legitur ad Titum 1. 12. Κρῆτες αὖτε φεύγει, *Cretenses semper mendaces*, carmen est Epimenidis, & Callimachi citatum à Favorino. Ex quibus colligitur perperam à plerisque Epistolam Judæ rejectam, quia ex libro Enoch desumit testimonium, ut in Catalogo Scriptorum Ecclesiasticorum scripsit Hieronymus. Fatemur ergo librum Enoch non esse in Canone Divinarum Scripturarum, & negamus Enochum aliqua non scripsisse. At de Moyse cum hoc capite, tum præmissis disputationibus, & scriptiunculis nostris dictum satis.

C A P U T VIII.

De distributione, atque interpretatione Decalogi.

S U M M A R I U M .

1. Decalogus Summarium universi Juris.
2. Decalogi nomen explicatur.
3. De distributione 10. Præceptorum in 2. tabulis.
4. In una tabula sunt ea, quæ pertinent ad dilectionem Dei; in 2da, quæ ad proximi dilectionem.
5. Mandatum de non habendis diis alienis explicatur.
6. De præceptis duobus ultimis.
7. Probabile est in una tabula quatuor contineri præcepta.
8. De Ordine præceptorum.
9. Præfatio brevis ad legem.
10. Præceptum I.
11. Quid sculpiūlā prohibita
12. Iudeis tantum statua Idolorum prohibita.
13. Obſedio cum Soluzione.
14. Præceptum II.
15. An licet genitum Deos blasphemare.
16. Pœnale est præceptum.
17. Præceptum III.
18. De superstitione Iudeorum circa sanctificationem Sabbathi.
19. Præceptum IV.
20. Honor erga Parentes quid exigat.
21. Honorari debet & Mater.
22. Promissio huic præcepto annexa.
23. Præceptum V.
24. Quando licium occidi hominem.
25. Præceptum VI
26. Quid prohibetur hoc præcepto.
27. Simplex fornicatio non est licta.
28. Præceptum VII
29. Præceptum VIII.
30. Præceptum IX. ac X.

I.
Decalogus
Summarium
universi Ju-
ris

SUMMARIUM universi Juris esse Decalogum recte animadverterat qui libros Philonis de hoc ipso argumento editos, inscripsit, περὶ τῶν δικαίων, καὶ πέφαλου νόμων εἰσὶ. Haud bene ergo ab iis factum, qui Theologicas disciplinas tradentes Tabulas testamenti prætereunt. De his parce saltem differere volumus, quædam cursim attingentes, non trita penitus, & communia. Nam quæstiones Scholastica methodo pertractandas, solitas de nonnullis præceptis moveri, ad libros proximos de humanis Officiis, ne hic nimium excrescat, putavimus rejiciendas.

Itaque Decalogum dictum compemus, quasi *Decem verba*. Est autem *Verbum* in sacris literis non solum quælibet vox significativa, sed & per analogiam interdum accipitur pro re gesta, aut gerenda, ut dicitur liber uterque

2.
Decalogi
nomen ex-
plicatur.

Paralippomenon, seu Chronicorum, ob recensionem rerum gestarum priscis Iudaorum temporibus, hebraica lingua *Verba dierum, רְבִירָדִים*. Sic accipitur Græcum ῥῆμα Lucae 11. 15. & λόγος ad Röm. ix. 28. Aliquando significat sententiam aliquam, ut Marc. xi. 29. *Interrogabo vos & ego unum verbum, & respondeite mihi : Baptismus Joannis de cælo erat, an ex hominibus ?* Utroque sensu arbitramur dictum esse Decalogum, videlicet ob decem sententias Domini, ac præscriptiones rerum agendarum : unde Auctor Quæstionum veteris & novi Testamenti inter Opera Augustini, *Decem sententias* (inquit q.7.) *decem verba appellavit.*

Quomodo decem præcepta duabus in Tabulis fuerint distributa, vix possumus Divinare ; probabilior tamen est

3.
De distri-
butione 10.
præcepto-
rum in 2. ta-
bulis.

E 3 sen-

sententia Augustini, quæ jam inter Catholicos communis evasit, talem fuisse partitionem, ut una Tabula tria ad Dei cultum pertinentia contineret, altera septem reliqua spectantia ad proximi dilectionem. Adversus quam distributionem nihil solidi crepant animadversiones Petri Martyris in caput vii. Epistola ad Romanos, aliorumque hæreticorum. Prima ergo partitio est, quam Judæi quidam tradiderunt post Josephum lib. iii. Antiquit. cap. 8. & Philonem in Exposit. Decalogi, in utraque tabula quina præcepta distribuens. Alteram tenet Hieronymus, ac post eum complures, opinantes præceptum de non faciendis simulacris, esse ordine secundum, ac diversum à primo, *Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti*; ita ut prior tabula quatuor præcepta comprehendat, sex altera, facto uno de duobus postremis prohibentibus concupiscentiam uxoris, & rerum alienarum. Tertia est communiter post Augustinum recepta, quam supra innuebamus: de qua vide Epistolam ad Januarium cap. ii. Sermonem 9. de decem Chordis, sive 96. de Temp. cap. 5. lib. iii. Confess. cap. 8. &c. Divisio hæc Augustini est cæteris probabilior, si tria facile percipiuntur: primo in una Tabula fuisse ea quæ pertinent ad Dei cultum, & dilectionem; in altera autem quæ referuntur ad proximum: deinde præceptum de non habendis diis alienis esse ordine primum, & consequenter ad Deum tria tantum, non quatuor præcepta referri: tertio, quod ex hoc consequitur, cum vii. alia ad complendum denarium numerum invenienda sint, nonum ac decimum præceptum esse diversa.

4. Primum demonstratur; nam Matth. xxii. 38. & 39. & Marc. xi. 30. & 31. sunt ea quæ duo tantum dicuntur præcepta legis, pertinent ad dilectionem Dei. In 2. quæ ad proximi dilectionem.

In 1. tabula sunt ea quæ duo tantum dicuntur præcepta legis, pertinent ad dilectionem Dei. Id vero si dictum est propter distinctionem tabularum; constat omnia quæ spectant ad cultum Dei in prima tabula, & omnia quæ referuntur ad amorem proximi in secunda tabula fuisse conscripta: si autem duo tantum commemorata sunt, quod hæc sint veluti genera & capita cæterorum; nemo non videt, quam congruum magis, & longe probabilius sit, quæ ad diversa genera pertinent non fuisse permixta. Mitto, quod Ambrosius, Beda, & alii interpretantur verba Apostoli ad Ephes. vi. 2. *primum in promissione, primum tabulæ posterioris.* Conveniunt circa hanc distributionem Chri-

fiani omnes, etiam confessione Vossii disput. 24. Leidensi Thesi 3.

Mandatum vero, *Non habebis Deos*

alienos coram me, esse ordine primum, Mandatum
de non ha-
bendis Diis
alienis expli-
catur.

liquet; nam in iis, quæ præcedunt, *Ego sum Dominus, &c.* est oratio enuntiativa, nullumque verbum ibidem est imperativum, seu præceptivum. Est ergo præfatio quædam ad Decalogum, Majestatem, ac beneficentiam Dei, cui obtemperandum est, denuncians. Consequens autem sententia de non faciendo sculptilibus numerum cum præcedenti non facit; quandoquidem quisquis idola fingit ad adorandum eo cultus genere, qui summo Numini debitus est, jam Deos habet alienos coram Domino. Accedit S. Patrem Augustinum Serm. de decem chordis cap. 6 in tribus præceptis prioris tabulæ insinuatam putare quamdam imaginem Trinitatis.

Duo postrema distingenda esse jam constat; nam alioquin denarius non esset numerus præceptorum. Atque distincta sunt i. ut duobus præceptis prohibentibus illicitos exteriores actus in mulierem, & in rem alienam, sexto felicet & septimo, correspoderent duo alia ad coercendam concupiscentiam. II. quia cap. 20. Exodi v. 17. videtur duplex sententia distingui, repetito verbo, *Non concupisces, non desiderabis,* tametsi Deuteronomii vi. 2. unica apparet. III. quoniam alia est ratio boni delectabilis, alia boni utilis: quorum concupiscentia postremis illis præceptis prohibetur.

Hæc cum probabilia sint; Augustinus non omnino repudiat sententiam Probabile est eorum, quibus potius placet in prima in 1. tabula quatuor contineri mandata, ut 4. contineri quod dictum est, *non erunt tibi Dii alieni,* diversum videatur ab illo, *Non facies tibi sculptile:* & consequenter unum sit, *Non concupisces uxorem proximi tui, &, Non concupisces domum &c.* Docet tantum partitionem aliam videri sibi congruentiorem; quoniam, revera quod dictum est, Non erunt tibi Dii alieni præcepta, hoc ipsum perfectius explicatur, cum prohibentur colenda figura. Legito quæstionem in Exodum lxxi. Imo lib. iii. contra duas Epistolas Pelag. cap. 4. videtur in aliam sententiam declinare, quam certum est plures habere assertores, ut Augustinus ipse observat memorata q. lxxi. super Exodum. Dum ergo scribit Petrus Martyr cit. loco: *Miror quosdam, inter quos etiam est Augustinus, ex uno mandato duo facere voluisse,* id est, de duabus ultimis; iniquus est æstimator;

quo-

quoniam nec Augustinus penitus re-
jicit sententiam alteram, nec minus
probabilis est, quam amplectitur. At,
inquit Hæreticus, si ad numerum ea-
rum rerum, quas concupiscimus, mul-
tiplicata sunt præcepta, ex uno infinita
quodammodo faciemus. Inepte pro-
fus: non enim distinguuntur præcepta
juxta numerum rerum quæ appetuntur,
sed juxta genera bonorum, in quæ fer-
tur illicita concupiscentia. Sunt autem
hæc, ut diximus, aut delectabilia, aut
utilia. Honesta quippe nefas non est
concupiscere. De partitione Decalogi
haec tenus.

8.
De ordine
præcepto-
rum,

De præceptorum ordine hoc dunta-
xat controvertitur, an præceptum, *Non
mactaberis* sit revera sextum, an quintum.
Ponitur enim ante illud, *Non
occides*, in vetustis Codd. Græcis cap.
vicesimo Exodi. Item Mæci x. 19. Lu-
cæ xvi. 20. Et in Epist. ad Rom.
xi. 9. Ita etiam habet Augustinus lib. 111. contra duas Epist. Pelag. cap. 4.
& Serm. 148. de Temp. Sed arbitramur
præceptum de non occidendo esse priori
loco ponendum. Etenim hunc ordi-
nem servat nostra Vulgata Exodi xx. &
Deut. v. Tenet eundem Codex He-
braicus, Josephus, Philo locis cit. Chry-
sostomus hom. 49. in Matth. alii complures.
Habetur tamen aliis ordo in
quibusdam Græcis Versionibus, atque
apud Patres, fortasse consulto variatus
ob fœditatem, & summa mala, quæ in-
ferrit mœchia, non ob errorem, ut qui-
dam putaverunt, lxx. Interpretum.
Qui eandem fœditatis rationem habere
poruerunt, quam habuit Marcus Evan-
gelista cap. x. & Apost. cap. xi. ad
Rom. Nam Lucas juxta Lect. Vulgata,
quemadmodum & Mattheus xix. 18.
tenent ordinem primum & perantiquum.
Variant Græca LXX. Interpretum: nam
quibus usus est Philo, Complutensia, &
recentiora ordinem tenent Hebræum:
discrepant Vaticana.

DECALOGI EXPLANATIO.

9.
Præfatio
brevis ad le-
gem.

Præmittuntur Decalogo hæc verba:
*Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi
te de terra Ægypti, de domo servitutis.*
Brevis est ad legem præfatio, sed vere
Divina. Proponit enim ineffabilem ac
singularem Dei præcipiens majestatem
tetragrammatō nomine יהוה, *Domi-
nus*. Demonstrat & summum illius im-
perium ac potestatem altero vocabulo
Elohim אלֹהִים, *Deus*. Vide no-
stram horum nominum interpretationem
lib. 11. cap. 1. Insinuat & Divini-

tatis mysteria, quæ sub his latere de-
monstravi initio librorum de Trinitate.
Addit *Tuus*, & ut demonstret se pecu-
liari titulo Deum esse Judæorum, ac
maxime nunc Christianorum; atque ut
ostendat se unitatis numero singulos al-
loqui. Commemorat recentiora bene-
ficia, quibus sibi obedientiam subditorum
magis devinciat.

I. PRÆCEPTUM.

Tam sublimi præfatione positâ, sic sta-
tuit: *Non habebis Deos alienos coram me.* 10.
Non facies tibi sculptile, neque omnem
similitudinem, quæ est in cælo desuper,
& quæ in terra deorsum, nec eorum, quæ
sunt in aquis sub terra. Prohibetur hoc
priori mandato quilibet cultus idolo-
rum, aut fiat adoratione, aut sacrificio
immolationis, aut suffimento, aut liba-
mine, aut ritu peculiaris numinis com-
mentatio. Alieni autem dicuntur Di-
gentium à Domino, vel naturâ, si sint
res creatæ; vel figmento, si sint opera
manuum hominum. Quod Latine legi-
tur *Coram me*, est Hebraice עַל־פָנֵי,
Super faciem meam. Eapropter Græ-
cus in Exodo cap. xx. v. 3. reddidit,
πλὴν εὐεῖ, quæ particula habet hanc vim
significationis, *Non habebis Deos alios,*
sed tantum me. Ideo recte Theologi
nostrí primum præceptum non solum
negative accipiunt, ut nefas sit colere
quocunque idolum; sed & positive,
ut exhiberi debeat Deo omne specimen
Divini obsequii, puta sacrificium, re-
ligiosum cultum, corporis animique in-
clinationem, & actus Theologaliū
virtutum. At cap. v. Deuter. v. 7.
eandem particulam עַל־פָנֵי verit
Græcus Interpres, πρὸ προσώπου μου,
& Latinus pariter, *in conspectu meo:*
qua phrasí prohibetur quilibet etiam
occultissima cordis idolatria; quo-
niam nec cogitationes nostræ sunt Deo
ablcondita. Ex quibus liquet legitimi-
num Dei cultum non esse, qui exteriori
tantum actu exhibeat.

Dicendum modo, quid sint sculptilia,
& similitudines vi hujus præcepti pro-
hibita. II. Quid scul-
ptilia prohibita.

Pro sculptili habet Hebreus כְּלֵל, idem
ac dolavit. Ergo non tantum prohibe-
tur erectio simulacrorum, sed etiam
quadrati ac perpoliti lapidis positi ad re-
ligiosi cultus testimonium. Nam vete-
res in lapide quadrato coluisse Vene-
rem testatur Pausanias in Corinthiacis.
Prohibemur similiter erigere cippum,
columnam, aut monumentum aliud do-
lati

lati lapidis, aut ligni; quippe & usū stipitum cultos Deos auctor est Philo Byblius. Quare Deut. 16. 22. ubi præcipitur, ne erigatur statua, posuerunt Hellenistæ, Στήλην. Pro sculptile vero in cap. xx. Exodi habent Græci, ἔιδωλον, *idolum*: at Deut. v. γλυπτὸν, *sculptile*. Et γλυπτὸν quidem significationem ha-

bet eandem, ac **כְּבָשׂ** à verbo, γλύφειν, *lapidem polire, ac dolare.* Idolon significare putant quamlibet imaginem hæretici complures, maxime Henricus Stephanus, & Scapula. Non designare nisi inanis, ac ficta rei similitudinem demonstrant Classenius lib. 1. de Theologia Gent. &, quos ille commendat, Vossius, Menochius. Addamus Lirinum ad Cap. 6. Deuteronomii id aper-te probantem ex verbis Pauli 1. ad Corinth viii. v. 4. *Nihil est idolum in mundo:* quod nec prætermisit Classenius. Est ergo revera idolum, simulacrum fictam repræsentans divinitatem: unde *Idolatria*, id est, cultus, atque adorationis à Creatore ad creaturam translatio. *Similitudines* ergo quid erunt? Profecto non qualemque imagines, ut falso quidem interpretantur, sed genus aliud idolorum. Cum enim, ut vidimus, *Sculptile* significet statuum ex ligno vel lapide, aut qua fiat scalpro, vel dolaturā; prohibenda etiam erant idola reliqua, quæ conflantur, aut pinguntur: ac propterea additum est, *Neque omnem similitudinem.* Quoniam vero adeo despuerunt gentiles, ut cultum exhiberent soli, luna, astris, avibus; arboribus, stipitibus, piscibus, ut diximus de Origine idolatriæ; horum omnium inanum Deorum idola verbis sequentibus prohibentur.

12.
Judæis tan-tum statua
Idolorum prohibita.

Ex hac nostra primi præcepti expli-catione planissimā, ut credimus, apparet Hebræis non alium statuarum, atque imaginum usum fuisse interdictum, quam idolorum. Quare miramur tan-tas in Scholis versari opiniones, ut acer-ri me quidam propugnent Judæis om-nem prorsus sculpturam, atque imagi-nem fuisse veritam; quidam alii, per-missas duntaxat imagines rerum per se non extantium. At bene prorsus Au-gustinus docens verbis illis, *Non facies tibi sculptile, &c.* perfectius præ-dentia explicari, & prohiberi colenda figmenta: & S. Thomas 3. p. q. 25. art. 3. scribens, *quod non probiletur illo præ-cepto facere quamcumque sculpturam & similitudinem, sed facere ad adorandum.* Hanc sententiam argumenta ista con-fir-mant. I. Vidimus, ut imagines, &

simulacra, ita verbis legis prohiberi quadratos lapides, columnas, cippos, stipites, & figuræ astrorum, stirpium, elementorum, herbarum, rerumque creatarum omnium. Nam & dolatum lapidem aliquando esse titulum Divini honoris evincunt cum Gentilium testi-monia, tum saxum erectum à Jacob Gen. xxxv. 14. Atqui nullus dixerit ve-titum fuisse Judæis erigere lapides, ac stipites, dummodo id non facerent cau-sa cultus extranei; uti fecerunt ad tu-mulos Jordanis filii Ruben & Gad, Jof. xxii. 10. Igitur nec vetitum est habere imagines ac statuas, si haec ea-dem idolatriæ causa non intersit. II. Nonne Cherubim sculpsa fuerunt juxta latera arcæ, & juvenci in mari æneo, leones quoque ad Salomonis thronum? Facta haec, inquietunt, Dei iussu, nec figuræ erant rerum per se stantia. At Dei quidem iussum cum in his, tum in aliis omnibus ad structuram templi per-tinentibus interfusse concedimus, di-spensationem vero negamus. Res au-tem etiam per se non stantes, imo & lapidem & cylindrum, & sculpturam quamlibet esse aliquando idolum, liquet ex dictis: ideoque si prohiberentur imagines rerum per se stantia, quod possumt esse simulacra Deorum, deberent absolute inhiberi sculpsilia quamlibet abs-que ullo discrimine. III. Opposita sen-tentia repugnat Judæorum historiis. Nam 1. Regum cap. xix. 13. legitur Michol uxorem Davidis posuisse sta-tuam hominis super lectum, eamque cooperuisse pelle caprarum. Non dec-rant ergo simulacra in domo Davidis, cum iustus esset ac innocens. Deinde ex libro Josephi xv. Antiq. cap. 2. ha-betur Aristobolum, & Mariamne lu-benter passos, ut pingerentur, illorumque imagines, à Dello missas ad Antonium. Certum præterea est in Agrip-pæ Palatio statuas filiorum ejus fuisse locatas. Videantur eruditæ Notæ ad librum 1. de Bello Judaico cap. 33. po-strema elegantissima editionis Hudsoni. IV. Revincitur ex nummis Hebraicis. De nummo Moysis pertractatum su-periori capite. Apud Villalpandum p. 2. Apparatus Urbis & Templi lib. 2. disp. 4. cap. 27. extat nummus M. Antonii cum ipsius imagine, & inscriptione, **מלך שלמה**, *Salomon Rex.* Putant qui-dem nonnulli peregrinum, non ab He-bræis procusum: at id non probant. Imagines non protuberantes, id est, in-cisas in numismatibus Judæorum fuisse, consentiunt docti omnes. De protu-be-

berantibus negant aliqui, sed inmerito. Sicli à Judæis proculsi ante captivitatem sculpium habent ex una parte vasculum, ex altera virgam florescentem. Sed quid ex nummis in usu habitis & tate Christi? Sculpiam in his imaginem Cæsaris liquet ex cap. XXII. 20. Matthæi. Adversarii putant se facile ab hac objectione expedire, dicentes Hebreos, cum suis juris non essent, usos propter necessitatem moneta Romana. Verum nihil plane dicunt. Nam cum sint Judæi præceptorum suorum rigidissimi observatores, si numisma cum Imagine Cæsaris existimat lege interdictum, nunquid ipsi manibus contrectassent? Id quidem nullo pacto. Deinde, cum nummi illi haberent superscriptionem hebraicam; falsum est fuisse monetam Romanam. Insuper nulla ratione Judæi coerceri potuerunt, ut paterentur necessitatemi, quando Pilatus Imagines Cæsaris in urbem intulit, ut narrat Josephus lib. 2. de Excidio Urbis cap. 8. nec quando posita est Aquila aurea super portam maiorem Templi, quod narratur ab eodem Histor. lib. 17. Antiq. cap. 6. Igitur nec propter necessitatem contrectassent numismata Cæsaris, quod agnoverint lege interdictum.

At inquiunt Adversarii. Hæc facta de imaginibus Cæsaris, & de Aquila aurea demonstrant abjecisse Judæos omnem promiscue imaginem. Hoc fortasse præcipuum ipsorum argumentum. Cui, ne à Josepho recedamus, accedit, quod Historicus ipse lib. viii. Antiq. cap. 7. ait, Salomonem peccasse, quando boum æneorum simulacula fecit mari subitus attollendo, & leonum effigies suum circa solium. Hæc objectio me nihil penitus commovet. Nam Aquilam auream scribit ille fuisse consecratam, Dedicaverat (inquit) ingentem & magni pretiū Aquilam ex auro. Lége autem vetitum est iis, qui volunt ex ejus institutis vi:am agere, & quidquam cogitare de imaginibus erigendis, operante dare simulacris consecrandis. Non ergo excitarunt Judæi turbas, quod rejecerent omnem imaginem; sed quia appositum erat templo simulacrum consecratum. Tales esse imagines Cæsaris non sine fundamento suspicabantur, & quia Romani Cæsares inter Deos referebant, & quia Pilatus illas Jerosolymam intulerat clam, & velatas. Nam signa & vexilla militaria, utique varie picta, passi sunt aequo animo. Ergo nulla alia de causa simulacula aspernabantur, nisi ob cultum extraneum. Nec refert assertere Josephum, quod Salomon pecc-

R. P. Berti Theol. Tom. IV.

13.
Objec
tio
cum solu
tione.

caverit. I. Quia tot aliis jam producit locis scribit, vetitum in lege tantummodo ne consecrarentur idola. Imo lib. 3. Ant. cap. 5. explicans præcepta Decalogi, id unum isto mandari affirmat, *nullius animalis simulacrum adorandum*. II. Quia forsitan opinatus est jam dudum Salomonem ad idololatriam inclinasse, quando sculpsit juvencos, quod videbantur ii referre numina Aegyptiorum, & vestigium aliquod esse antiquæ idolatriæ. III. Quia, et si id Josephus credit, omnium consensio falsum est; & Dominus omnia Salomonis ad Templi ornatum opera comprobavit, non redarguit. IV. Quia Josephus Phariseus erat. Et Phariseorum severior erat disciplina: unde hi ad majorem cautelam, ne fieret cujusque animalis simulacrum, prohibuerunt. Quod servarunt etiam Hebræi Alexandrini, etiam si communis opinio esset Legi imagines & statuas non adversari. Hinc à civitatibus Judæorum Statuarii & Pictores arcebantur, ne occasio præberetur hominibus crassis, ut inquit Origenes lib. 4. contra Celsum, Philo in libro de legat. ad Cajum, & Tacitus lib. v. Histor. Sed hæc erat œconomia quædam, & rigidor disciplina quodammodo Populo illi ad idololatriam prono necessaria; non ut quidam putant, expressa vis Divini præcepti: de quo satis.

II. PRÆCEPTUM.

Sequitur Exodi xx. 7. mandatum alterum, *Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum, nec enim habebit insontem Dominus eum qui assumpserit nomen Domini Dei sui frustra*. Assumere nomen Dei est hunc tanquam testem ac fideiussorem invocare, aut alia ratione Dei nomen proferre: quod si reverenter fiat, religiosum est, neque alicubi prohibetur. Cavendum ergo, ne assumatur *in vanum*. Postremæ huius vocis præcipua significatio est, ne id fiat mendaciter: quod frequenter denotat Hebraica dictio **לֹשׁן**, quæ istuc habetur. Principio itaque prohibentur perjuria, id est non stare juratis, aut irrita facere juramenta, nec non falsum obtestatione Divini nominis confirmare. Item fallere verbis expectationem eorum quibus juriatur, sive ambiguitate sermonis, sive qualibet mentis alienatione. Idem præterea est illud *in vanum*, ac temere, inconsulte, sive absque judicio & ratione: ideoque verterunt aliqui *εἰς εἴναι, σιγή* *conſilio*. Graviter propterea peccat quisquis jurat temere & absque necessitate. Valet insuper ea vox *in vanum* idem, ac inani nixu, ideoque habent

F

Græci

14.
Præcept. 2.

Graci hoc loco *pater, incassum.* Ex his liquet licita juramenta tunc fieri, quando juratur *in veritate, & in iudicio, & in justitia*, ut ait Jeremias iv. 2. Atque has conditiones pertractantes de Theologia Morali appellant Comites juramenti. Deerit itaque juramento *veritas* si fiat mendaciter, *iudicium* si pro re levi, *justitia* si absque consilio atque pro re illicita. Assumunt Dei nomen *in vanum & qui*, licet non deherent, irato animo & polluto ore Divina, & sacra pronunciant. Quos Dominus arguit Levit. xxii. 32. dicens, *Ne polluatis nomen meum sanctum.*

15.
An licet
gentilium
Deos blas-
phemare.

Josephus libro 4. Antiq. & Philo lib. 3. de vita Moysis, scribunt illicitum esse blasphemare Deos, quos colunt civitates Gentilium. Idem sentiunt Judæorum alii, quod etiam simulacula Gentium habent Dei nomen, atque Exodi xxii. 28. scriptum sit: *Dii non detrubes.* At errant crasso errore. Nam simulacula Gentium immerito Dei nomine designantur, & nunquam tetragrammato, ac proprio: sed, ut verbis utar Apostoli 1. ad Corinth. viii. 5. sunt *Aεγόνειοι θεοί*, id est, Deorum nomine venditantur. Dii vero, quibus non est detrahendum, sunt Rectores ac Judges, de quibus in Psal. 81. *Deus stetit in synagoga Deorum, in medio autem Deos dijudicat.* Judges ac Princeps appellantur frequenter *אֱלֹהִים Elohim*, eoque quod debeat judicium Domini exercere, ut in 2. Paralip. cap. xix. 6. At Dii Gentium nihil habent cum vero Numinis affinitatis: & illud juremerito Exodi xxii. 13. cautum est, *Per nomen exterorum Deorum non jurabis.* Idola figmenta sunt, atque abominationes hominum. Ut figmenta nequeunt esse testimonium veritatis: ut abominationes, sunt probris, maledictisque dignissima.

16.
Pœnale est
Præceptum.

Affumentes in vanum Dei nomen dicunt Dominus non habere insontes. Legit Augustinus Sermone de decem plagiis: *Qui enim acceperit nomen Domini Dei sui in vanum, non mundabitur.* Rationem affert dicendo, *Quia veritas mundat, vanitas inquinat.* Videtur ea lectio sensu à Vulgata non discrepare, nec ab Hebreæ, quæ habet: *לֹא־יַעֲשֵׂה*,

Non faciet innocentem. Est autem *non facere innocentem*, sive *non habere insontem* illud idem, ac pœnam sumere, & punire gravissime. Est igitur huic præcepto comminatio pœnae adjuncta. Vide quæ scripsimus in fine dissertationis de H. Janzeniana.

III. PRÆCEPTUM.

Tertium ad hunc modum se habet: *Memento, ut diem Sabbati sanctifices.* Præceptio 3.

Alia ratio est, cur Deus festi sanctificationem præscriperit, alia cur diei septimæ. Prima colligitur ex verbis versu 11. sequentibus, ut scilicet in speciale cultum Creatoris mentem, animumque intendamus: nam idcirco eo loci creationis sex diebus peractæ opera commorantur. Altera inde deprehenditur, quod Sabbato Dominus ab omni opere dicitur requieuisse, unde & septima dies *Sabbatum* appellata est, videlicet, *שַׁבָּת*, *requies*: ad arcendumque ab idolatria populum, & significandam requiem Sanctorum dirigitur hæc institutio. Cum enim lex data est, à gentibus creaturis cujuscunque generis impendebatur latria soli, lunæ, astris, elementis, pīcībus, plantis, hominibus. *Factum est igitur, dum Sabbato cessant, ut divinitatis sensus Israëlitis incutetur, & naturam omnium opificem & effectricem intelligerent*, inquit Hom. 6. de Pasch. Cyrillus Alexandrinus. Ne ergo crederet rūdis populus diem sanctificari ob cultum rerum creatarum, festum diei, quâ nihil creatum est, opportune fuit alligatum. Hinc recte designabat Dominus Hebræorum solemnia hisce appellationibus, *Sabbata mea*, quoniam signa erant illum tantum esse Dominum Deum; ut habetur in Ezech. cap. xx. 20. Atque Sabbati observatio fecernebatur Judæus ab idolorum cultoribus: unde Ovidius in 1. de arte amandi, *Culta Palæstino septima festa viro.* Erat & Sabbathum typus liberationis, & requiei Sanctorum, à captivitate primum dæmonis, deinde ab ergastulo carnis: quorum origo est Domini sepultura. Legitur idcirco Joan. vii. 23. totum hominem sanatum in Sabbatho. Lex igitur quantum spectat ad septimæ diei determinationem, temporaria est, atque abolita idolatria, impletisque figuris, in diem primum commutanda. In qua præter beneficium creationis, memoria colitur completa redemptiois, mortisque devictæ. Ex his autem constat hoc præceptum, ut in superioribus dictum est, fuisse ex parte cæremoniale.

Ut Festa sanctificantur oportet abstinere ab omni opere, quod à Divino cultu possit avertere. Quare Augustinus Tract. 3. in Joannem ait: *Spiritaliter observat Sabbathum Christianus populus abstinenſ se ab opere servili.* *Quid est enim ab opere servili?* *A peccato.* Et

Et unde probamus? Dominum interroga:
Omnis qui facit peccatum, servus est
peccati. Similia docet de Spiritu &
lit. cap. 15. Semper ergo incumbendum
est, ne operam demus commissationibus,
ebrietatibus, & flagitiis reli-
quis: at festivo præsertim tempore. Vi-
detur tamen his verbis, Memento, ut
sanctifices, vis quadam inesse præscri-
ptiva operum sanctorum; & ideo sat
non est evitare peccata, nisi & Sacra
peragantur, & insistatur etiam in con-
ventu Ecclesie statutis supplicationibus.

18.
De superstitione Iudeorum circa sanctificationem Sabbathi.

Quantum attinet ad abstinentiam ab
operibus servilibus mirum est quanta fue-
rit, atque adhuc sit Iudeorum supersti-
tio. Censem non exprimendam vestem
madefactam, non venandum pulicem
saltantem, non subtrahendas clitellas
asino, non compescendum puerum à
fletu, non scindenda ligna, non eripiendam
substantiam ab incendio, non sternendam lectum, non ludendum nuce,
aliaque plura recensita ab Apostata Mun-
stero. At hanc superstitionem optime
redarguit Christus Dominus Matth.
xxii. a versu 3. ad 9. refutatque exem-
pli Davidis, qui esuriens panes propo-
sitionis comedit, & Levitarum, qui sine
crimine Sabbati otium violabant. Quæ
itaque pertinent aut ad humanae vite
necessitatem, aut ad ornatum templi
& celebritatem festorum, aut ad pie-
tatis officia, ut fiant die festo lex Divina
non vetat.

Confuetum fuit Hæbreis Sabbatho ex-
tra mœnia urbis recreationis causa deambu-
lare. Spatium itineris definitum tra-
dunt ad bis mille passus, aut septem sta-
dia, plus, minus. De monte Oliva-
rum legimus in Act. Apost. cap. 1. v. 12.
qui est juxta Jerusalem, Sabbati habens
iter. Distantiam hanc esse duo milia
passuum scribit D. Hieronymus in Epist.
ad Algasiam. Septem stadia habet Sy-
rus, dimidium Leucæ, sive milliarium
Lyranus, nec veteres omnino consentiunt
in stadiorum finienda dimensione,
aut longitudine milliarii. Hoc unum
colligimus, antiquam esse Iudeorum
Sabbato inambulandi consuetudinem,
recreandi animi gratia. A nobis quæ-
cunque oblectatio, quæ à Dei cultu per-
se avertat, est sedulo removenda; cu-
jusmodi sunt spectacula, choreæ, bacchanalia,
& quæcunque festorum institutioni jam expositæ non convenient.

IV. PRÆCEPTUM.

19.
Præcept. 4. Quartum est autem, Honora Patrem,
& Matrem, Exod. xx. 12. Primum istud
appellatur ab Apost. ad Eph. vi. 2. &
R. P. Berti Theol. Tom. IV.

quoniam primum est in secunda Tabula,
ut Augustinus ait sem. de x. Chord.
cap. 6. & quia primum est in promissione
inquit ibidem Apostolus, ob reprimis-
tam observantibus peculiarem benedi-
ctionem. Ad secundum autem Tabu-
lam relatum est, propter ea quod honor
parentibus in gradu suo servandus est,
sed eos tamen in Divini honoris compa-
ratione, præsertim si impedimento sint,
debemus contemnere, inquit S. Pater cap. 6.
contra Admant. Ex his Divinam intel-
ligimus sententiam Lucæ xiv. 26. Si
quis venit ad me, & non odit patrem
suum, & matrem, &c. Odium quippe
accipendum hoc loco pro minori dilec-
tione, video mihi aperte confidere ex
cap. x. Matth. v. 37. ubi extat senten-
tia eadem his verbis: Qui amat patrem,
& matrem plusquam me, non est me di-
gnus. Fugiendo tamen parentes Reli-
gionis causa, hæc ipsa ratio suadet;
quod ipsorum honor Divino sit postpo-
nendus. Cæterum recte hoc præceptum
in secunda tabula priorem habet locum,
eo quod tam aperte natura ipsa hono-
rè parentibus decernat, ut non male
scriperit Augustinus Serm. de x. plagis,
Caninum est parentes non agnosceré. Ade-
de, quod illi sunt immortalis Dei quasi
quædam simulacra; quemadmodum ex-
plicatur in Romano Cath. Habent idcirco
quidam Codd. uti Salazar, & Lorinus
observarunt in scriptis superbonora.

Honor parentibus debitius postu-
lat pietatem, & sinceram animi be-
nevolentiam, ne dicatur externis offi-
ciis à nobis legem impleri, non chari-
tate. Nam si honor exhibetur intuitu
temporalium bonorum, nec sit ordo de-
bitus dilectionis, honor non est, quo-
niam merces illum parit, non pietas.
Talis est honor eorum, qui senibus ob-
sequuntur, ut adipiscantur hereditatem:
Legito Serm. August. 12. ex additis à
Sirmondo. Hinc ab Ecclesia definitum
est, non esse licitum cupere mortem
parentum, aut de ea gaudere ob pin-
gue venturum patrimonium. Consule
proprio ab Innoc. XI. proscriptas. Ad
honorandos parentes requiritur præ-
terea, ut filii eis opem ferant. Dixi-
mus supra cap. 6. quantum in hoc deli-
querint Pharisæi. Etiam Gentiles cla-
mant natura passim id prædicant: in-
ter quos Cicero in 1. de Officiis, Ne-
cessaria (inquit) præsidia vita debentur
bis maxime. Exigit præterea parentum
honor præstandam illis, dummodo jd-
sta præcipiant, obedientiam.

Non usus est Dominus communis pa-
rentum nomine, sed utrumque nomi-
natur,

21.

Honorari
debet & Ma-
ter.

navit, Patrem ac matrem, meliori sane consilio, quam politici legislatores, qui solis ferme patribus consuluerunt. Affer H. Grotius in Exodi caput xx. Persicas, Romanas, Graecasque leges. At etiam si Patrifamilias exhibenda est peculiaris quædam reverentia, matrem quoque honore prosequi naturali, divinaque lege jubemur. Et patrum quidem nomine intelligimus primum Genitores, deinde superiores ac principes, tum ætate seniores, omnes suo ordine venerandos. Enimvero Patrem aliquem nominamus ob genitaram ac productiōnem, ut Jabel dicitur pater habitantium in tentoriis Gen. 4. 20. ob generis originem, ut Abraham pater Iudeorum Joan. 8. 53. ob educationem filiorumque magisterium, ut Sacerdos Iudicium 17. 10. & Paulus 1. ad Corinθ. 4. 15. ob gubernationem ac regimen, ut Eliacim Esaïæ xxxii. 21. & Seniores ætate, ut 1. ad Timot. 5. 1. Id vero non ex sola scripturarum sanctarum consuetudine, sed ex more omnium gentium, ut Romani Senatores appellabantur Patres Conscripti, aut absolute Patres. Ita Stephanus coram multitudine verba facturus, Act. vii. 2. incœpit: *Viri fratres, & patres, audite: & Cicero in Catil. Video P. C. in me omnium vestrum ora, &c.* Itaque Genitoribus, Patribus familias, Præceptoribus, Præpositis, Magistris ac senibus æquum est honorem deferre.

22. Promissio specialis huic præcepto annexa est: *Ut sis longævus super terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi.* v. 12. Longævitas est vitæ hujus prolongatio. Vifum quibusdam hebraico verbo **לְבָנָן יָאִרְכֵן** ut prolongetur, vim activam inesse, ut sensus sit, ut parentes benedicentes tibi diuturnam vitam elargiantur. Et quidem Ecclesiastici 13. 11. habetur: *Benedictio Patris firmat domos filiorum: maledictio autem matris eradicat fundamenta.* Ac benedictionis singulare habemus exemplum in Jacob Gen. xvii. 27. & in filiis ejus xl. 2. maledictionis autem in Chanaan Gen. ix. 25. Attamen eti parentes filiis inquis non maledicant, vim debitæ maledictionis hi experiuntur. Habes in Absalom exemplum. Christianis non corporalis vita, & copia terrenorum bonorum pro honore parentibus exhibito est expectanda, sed æterna possessio terræ illius novæ, quæ in cap. 21. Apocalypsius promittitur, & de qua David in Psal. 141. 6. *Portio mea in terra viventium.* At de quarto

præcepto diximus: ad quintum deinceps transeundum.

V. PRÆCEPTUM.

Quintum nos pronimus, *Non occides*, eo ordine, quem tenet in Exodo ^{23.} Præcept. 5. xx. 13. Deut. v. 17. & apud Matth. xix. 18. etiamsi alibi præmittatur consequens vetans moecliam, ut supra animadvertisimus. Occidi dicuntur viventia, & metaphorice etiam stirpes ac semina; unde mori dicitur granum frumenti Joannis xii. 24. & vites occidi grandine Psal. lxxvi i. 47. Hinc quidam hoc non occidendi præceptum conati sunt etiam in bestias, & pecora extendere, de quibus S. Pater in 1. de C. Dei cap. 20. imo Manichæi etiam in arbores, poma, folia, herbas; ut idem S. Doctor scribit in libro de H. ad Quodvultdeum. Sed refelluntur a portissime, primo, quoniam, ut observarunt Cajetanus, Lorrinus, aliique, est in hebræo verbum **לְבָנָן**, quod est *necem inferre hominibus*. Deinde apud Matthæum xix. 18. ita explicatur, *Non homicidium facies.* Præterea animantia irrationalia, volatilia, natatilia, reptilia nullâ nobis ratione sociantur, quam nobiscum habeant communem; ideoque justissima ordinatione vita & mors eorum nostris usibus subditur. Tum insanum est agriculturam, quæ omnium artium est innocentissima tanquam plurium occisionum auctriem damnare. *Restat ergo, ut de hominibus intelligamus, quod dictum est, Non occides*, inquit S. Pater de Civ. Dei loco nuper citato. Hæc obiter adversus Manichæorum dementiam.

Habet quasdam exceptiones hoc præceptum, ita ut liceat hominem quantum occidi. Quod fas est 1. si accedit Dei iustitia, ut Abraham, in quo laudatur religio, non redarguitur impie-tas. II. Si pro Dei cultu, aut publica utilitate bella garantur, ut fecerunt filii Israel contra Philistium. III. Si persona publica potestatem habens secundum iustissimæ rationis imperium morte plecat sceleratos, ut David Amalekitam. IV. Si Spiritus Sanctus latenter hoc jubeat, ut Samsoni. Vide Augustinum eodem libro 1. de Civ. Dei cap. 21. Ergo peccat quisquis occidit privata auctoritate, aut publica non directa rationis imperio, uti peccavit David præcipiens, ut cæderetur Urias. Similiter qui sibi ipsis manus violentas inferunt, qui ad duellum provocant, qui procurant abor-tus; sed de his alibi. Gravissimum crimen esse homicidium ex eo liquet, quod sibi Divinam imaginem violet, quod sibi homi-

homicida arroget judicialern auctoritatem, quod atrocissime humanam societatem disrumpat. Nec cædem inferuntum, vetamur etiam nimis iracundiae indulgere, de proximorum adversis lætari, maledictis aliquem laessire, cum & minimum contumelie verbum animo malevolo, invidoque prolatum apud judicem cordium scrutatorem gehennâ puniatur. Nam pro genere maledictorum Matth. v. 22. ponitur verbum *Raca*, quod hominem levem, ac recordem significat, & Syrorum lingua minus est aliquid, quam fatuus. Dixi *irato animo*; etenim zelo charitatis expedit, ut verbis utamur increpatoriis: & ipse Dominus aliquando vocavit discipulos suos *fultos & tardos corde ad credendum*, Petrum *Satanam, Ihariseos ex patre diabolo, & geninam viperum*; Paulus quoque Galatas *infensatos*. Sunt ergo distingenda que animi indignatione, & quæ à benevolâ charitate procedunt: nam honesta potest esse ira; atque juxta illud *Sophianis.*

*Nū̄ dei γαρ ὅρην, ἵνα τὸν ἐνδυον, λαβεῖν.
Cum jus & aequum poscit, irasci decet.*

VI. PRÆCEPTUM.

25. Præcept. 6. At sextum præceptum est Exod. 20. 14. Non mœchaberis. Verbum **נָאכַבְתָּ**, *Nabab*, extans in Hebr. videtur esse cum alienauxore coire, ut liquet ex Deut. XXII. 22. atque eadem videtur significatio Græci *μοιχέεσσι adulterium committere*, unde est latinum *mœchari*. Sed usurpantur hæc omnis pro quolibet concubitu illicito. Nam **נָאכְנָה** impudicum omnem amplexum designare demonstrat ex Abenezra ad cap. 5. Mat. Hu. Grotius. Deut. v. 18. in Arabica versione Waltoniana extat: *Ne forniceris*. Mœchiam quoque Græci etiam stuprum illatum virginis appellant; unde Lucianus dicitur Jupiter *mœchatus Danaen*, apud Robertum Conſt. Henricus Stephanus, & Scapula *mœchalidem* vocari omnem mulierem, quæ se stuprandam proſtituit, demonstrant ex Athenæo: atque ob detestabilius crimen Lucillius apud Turnebum appellavit imberbes *mœchocinados*. Male ergo quidam in ſexto præcepto ſolum adulterium prohiberi grammaticalibus notationibus auſtumarent. Quinquam ſi haberent hebræa, græca, latinaque verba unam ſignificationem vitiandi uxorem alterius, polita eſſet conſuetudine Scripturarum *Species* pro genere, ut ſupra pro omni leſione homicidium, ac pro quilibet ſuperſitione cultus idolorum.

Ergo prohibetur primo loco adulterium, deinde incestus, stuprum, fornicatio, & actus quilibet illicite oblectationis. Atque incestum omnem damnat. **26.** Quid prohibeat hoc precepto. Leviticus liber caput 18. connumeratis consanguineorum gradibus, in quibus certum est poſſe Ecclesiastica lege in matrimonii contrahendis dispensari: nam conjugum cum nepte prohibitum v. 10. lex naturæ non vetat, ut liquet ex matrimonio Abrahami cum Sarra. Utitur Moyses in prohibitione incestus preſſori quadam phraſi, id est, *Turpitudinem non revelabis* Majus est aliquid, quam cognoscere, & appropinquare ad mulierem, quibus alibi utitur sancta divinarum Scripturarum verecundia; ut poſſimus in incestu deprehendere specialem quamdam nequitiam. Stuprum vero, quod lex Julia, & Quintilianus promiscue accipiunt pro adulterio, & mœchia, intelligimus nos vitium illatum virginis. Quod longe fornicationis crimen ſuperat, in ingenuis maxime, honestisque pueris: unde & Romanorum leges permittentes adolescentibus ſcortationem, compri- mientes Romanam civem poena plecebant capitali: vitiantes autem civem Atticam, ducere tenebantur: unde eſt in Andria Terentii Act. 4. Sc. 5.

*jum fufurari audio
Civem Atticam eſſe banc. C. bem!
D. coactus legibus
Eam uxorem ducet.*

Illud autem magnopere mirandum, 27. fuiffe qui ſimplicem fornicationem, id ſimpler fornicatio non eſt. eſt liberi ad liberam accessum excusat. Legendum iis primo, quod Dominus præcepit de puella, poſt virginitatis jacturam extra paternas fores ejiciendam, obruendamque lapidibus, Deut. XXII. 20. Videndus deinde Apoſtolus in 1. ad Corinth. cap. 11. 17. ſcribens: *Si quis autem templum Dei violaverit, diſperdet illum Deus*; & cap. 9. *Neque fornicari, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitorum regnum Dei poſſidebunt*. Tum perlegenda quæ ſcribit Augustinus ferm. de x. Chordis cap. x. q. 37. & 38. ſuper Deuteronomium, & lib. XXI. contra Faſtum cap. 62. Illud inquam magnopere mirandum; atque etiam conſeffione carnalium populorum detestandum. Meretrices quippe ob ſeuleris turpiudem nonniſi peregrinas, & ſerviles feminas fuiffe, ac leſe proſtituiffe dunxat cooperio vultu liquet ex cap. 38. Genes. v. 15. Ob vulgati corporis vilizatatem

tatem appellatas *Lupas* recte observavit Lactantius lib. 1. Inst. cap. 20. & ideo conditores Romanæ Urbis dicuntur lactati à lupa, quod illorum nutrix Acca Laurentia sui corporis copiam faceret. Certum est etiam habitasse extra urbem exiguae domunculas, & perditos Amasios expectantes sedisse ante stabula: quod scribit Grotius prodidisse Chrysippum; ac etiam ex Latinis cognoscitur: inter quos Plautus in Pænulo Aet. 1. Sc. 2. illas appellat *prosedas*; Martialis lib. 12. Epigramm. *submuenninas*, carum vero casas Horatius lib. 1. Sat. 2. *olentes fornices*. Quæ omnia demonstrant ignominiam, ac turpitudinem fornicationis. Gravius tamen aberrarunt, qui ausi sunt excusare manutupratores: quorum scelus naturæ adversari ratio ipsa declarat, neque id fugit laudatum Martialem in Epigrammate 42. lib. ix. adversus Ponticum.

Ergo ut Augustinus docet q. 71. super Exodum prohiberi dicimus omnem illicitem concubitum, atque illorum membrorum non legitimum usum. Neque id tantummodo; inhonesta quæque, aut motu corporis, aut verbo, aut scripto, aut nutu, aut quomodo libet peragantur. Addimus licentiam oculorum noxia cupiditate vagantium: & denique desideria nociva, sensusque labefacientem concupiscentiam. At meminimus oportune versus Ecclesiastici v. 14. *Sit manus tua super os tuum, dictique Latini, Digo compesce labellum.*

VII. PRÆCEPTUM.

28.
Præcep-
tum 7.

Prohibetur præceptum septimum illicitem rei alienæ usurpationem jussione illa: *Non furtum facies*, Exodi xx. 15. Est autem *furtum*, quando res aliena subripitur invito Domino. Quod si occulte fiat, retinet furti nomen; si per vim, dicitur à rapiendo *rāpina*. Prohiberi alieni compilationem lege naturali & Jurisconsulti fatentur cum Ulpiano I. *Probrum*, & ratio evincit, cum lādat hominum societatem, simulque rempublicam; cuius recta constitutio postulat, ut tutæ sint possessiones uniuscujusque. Est inter furta gravissimum, quod Latini dixerunt *plagium*, illud scilicet, quo liberum hominem emunt, aut vendunt. Nam inter hominum bona habetur post vitam præcipuum, atque, ut Cicero scribit ad Atticum, dulcissimam retinere libertatem. Capitale delictum plagium esse constat ex cap. xxiv. Deut. 7. Qui publicam pecuniam subripit, committit crimen

peculatus, quod nomen apud Tullium quoque frequentissimum; unde & violator ærari latine dicitur *peculator*. Furtum rei sacræ illud est, quod proprio ipse Cicero *sacrilegium* appellat: quamquam eo nomine intelligimus modo quamlibet rei sacræ violationem, sive furto fiat, sive incesta libidine. Raptore alienorum bonorum sunt non soli latrones, excusores, piratae; verum etiam fraudatores vectigalium, foeneratores, & qui rei frumentariae atque annonæ lucri causæ appetunt caritatem. His anumerandi sunt etiam ii, qui de superfluis non largiuntur pauperibus eleemosynam; nec in superfluo dijudicando attendi debet ambitio, cupiditas, intemperantia, quibus deesse multa possunt, non superesse, sed propriæ vitæ necessitas, & honesta conditio.

VIII. PRÆCEPTUM.

29.
Præcep-
tum 8.

A cohibenda manu ad linguam coercendam transtūr sequenti mandato v. 16. *Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium*. Hebrais quidem proximus ille tantum videtur, qui est popularis aut concivis, sed habendum ut proximum etiam qui aduersum nos hostili est animo, monet Christus Matth. v. 43. Ergo nefas est culibet, etiam hosti, falsum crimen imponere, aut ad fidem testibus detrahendam iis infamiae notam, culpamque fictitiam objicere. Interroganti autem Judici de patrato scelere testem aliquem, aut ipsum reum præscriptâ formulâ juris, nequit veritas occultari. Fuit olim hac formula *Adjuro te*, aut, *Da gloriam Deo*, aut consimilis. Ita legimus interrogavisse Josue Achan cap. 7. 19. Achab Micheam prophetam, 3. Regum 22. 16. Pharisæos cæcum à nativitate Jo. 9. 24. & principem Sacerdotum interrogasse Christum Mat. 26. 63. Jusjurandum pariter exigere solent Judices; quibus propterea in detrimentum proximi mentientes & se crimine perjurii illaqueant, & Deo illudunt, & lādent veritatem, & fratribus damnum inferunt. Recte ergo plectebantur falsidici pœna talionis: cuius exemplum occurrit Danielis cap. 6. 24. & cap. 13. 61. Veitum pariter est mentiri, proximo detrahere, & temere de aliorum moribus gestisque proferre judicium.

IX. AC X. PRÆCEPTUM.

De nono tandem ac decimo, quo-
niā nonnulla dicta sunt paulo supra in
30. Præceptum
9. ac 10.
parti-

partitione decalogi, atque eadem ratio est de concupiscentia & externis operibus, sufficiat animadvertisse lege demonstrari, quod utraque sint peccata, furari alienam rem, & illam concupiscere; misceri conjugi alterius, eamque

deperire: omniumque rerum postremis hisce mandatis prohibitam esse cupiditatem, quarum superiora inhibitent contrectationem. Atque haec tenus de praceptis Decalogi, cuius Tabulis adjiciam versus piissimi Theodulsi:

*Qui cupis esse bonus, qui vitam quaeris honestam,
Me pete, te moneo, Lex ego sancta Dei.
Sum vita, sum lux, sum doctrina, sum conscientia veri,
Lumen inextinctum qui mibi paret, habet.*

C A P U T I X.

Secundaria Judæorum præcepta, ritusque legales, fuisse optimo consilio instituta.

S U M M A R I U M.

1. De Legalium causa & origine.
2. De discretione ciborum, & animalium.
3. Quid per immunda animalia intelligendum.
4. De Paschate Judæorum.
5. Judæorum Pascha figura nostræ Redemtionis.
6. Quid significant reliqui ritus, & sacrificia.
7. De Immolatione Vaccæ.
8. De Immolatione Hirci.
9. Opinio de capro statuitur.
10. Quid Hircus emissarius significet.

I.
De legalium causa & origine.

CUM ad Manichæorum refutandam insaniam, Scriptorumque Gentilium Judaica legitima irridentium, tum ad Judæorum ipsorum existimatum perpetuo tempore duratura perniciaciam, crassamque inscitiam refellendam, institui hoc loco differere de legalium origine & causa; qua perspecta duo consequantur necesse est, unum in illis statuendis Divinum apparere consilium, alterum vero sublata institutionis causa finem illorum adventasse. Atque hæc duo me assicuturum esse confido, si demonstravero omnia legalia, præter allegorias & agenda vitæ rudimenta clarissima, in quibus detegendis stylum exercent interpres, fuisse ordinatissime præscripta, ut grassantem idololatriæ superstitionem opportune compescerent, & futuri Redemptoris adventum præfigurarent. Nam per Christum principi ejus mundi foras ejecto, id est, diabolo divinitatis usurpatore devicto, data Ecclesiæ ministris potestate calcandi serpentes, omnemque superandi callicitatem, ædificata supra petram Ecclesia, ne possent portæ inferi adversus eam prævalere, completisque promissi Evangelii figuris, neque à servitute liberatos jugum premere debet vetustatis, neque habitibus spiritum veritatis typi duntaxat, signaque sunt propria.

Quæ duo, aptum scilicet, ei que tempori conveniens adversus cultum idolorum remedium, atque Salvatoris nostri prædictiones, Mosaicorum rituum præclarum esse ornamentum, subjectis animadversionibus declarabo. Principio dicam de ciborum & animalium discretione, de qua pertractat caput Levitici xi. Hac sane provisum est, ne Hebrei communes haberent illam Gentibus epulas, moresque illarum paullatim exuerent. Nam convivis potissimum junguntur foedera, & addiscuntur scita, moresque exterorum. Deinde cum delectum ciborum fecissent idololatræ damnabili superstitione, nova lege discreti sunt, E. G. ut immunda haberentur animalia, quæ multifida sunt, id est, scissis ungulis, & non ruminant; sive ruminant, nec ungulam dividunt. Abstinebant quidem etiam Ægyptii solidungulis & cornigeris, & suilla etiam carne, ut scribunt Herodotus, & Porphyrius: sed hi quibusdam animalibus divinitatem tribuebant, quibusdam aliis utebantur ad auguria captanda; Judæi vero ab iisdem animalibus abstinere jussi sunt, tanquam immundis. De sue præsertim id constat, tametsi putat Tacitus Judæos hujus animalis carne non vesci, quod scabiei sit obnoxium. At causam, quam divinare nunquam potuerunt Gentiles, ignorantque nunc etiam permulti, docent nos profani ritus idololatrarum. Porcus enim magis, quam aliud animal idolis immolabatur. Liquer primum ex Athenæo, qui resert à sue immolata Veneri hujus festum appellatum ab Argivis *Hysteria*. Deinde ex Ovidio, qui pri-

2.
De discretione ciborum & animalium.